

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Skriv under fullt navn.

Oppgi adresse og telefon på dagtid.

Bruk helst e-post. Eller telefax.

Skriv kortest mulig.

Redaksjonen forbeholder seg rett til å forkorte.

Manuskripter som er sendt til flere aviser, benyttes ikke.

Aftenposten, boks 1178, Sentrum, 0107 Oslo

Telefax: 22 86 40 89. E-post: debatt@aftenposten.no

Rettsoppgjørets mysterier

Av Olav Engen, Bergen

På kronikkplass i Aftenposten 28. september har professor Ole Kr. Grimnes noen betraktninger om det norske etterkrigsoppgjøret og går inn for ny forskning om emnet.

Skjønnlitterære forfattere kan gi noen tips. Gunnar Staalesen forteller i sin Bergens-kronike «High Noon» om en av Arbeiderpartiets plakater i forbindelse med Gerhardsens Kråkerøy-tale 1948: «NS laget 9. april, NKP forbereder et nytt». Ansvar og skyld for 9. april var viktig på den tiden, spesielt for Arbeiderpartiet. Den gamle Ap.-versjonen, riktig eller ikke, har som sin gode side et innebygget forsoningsopplegg. Tyskland var ettertrykkelig slått, 9. april var historie, og kommunistene var de nye syndebukkene.

«Krigstidens isfront forvitret bare langsomt», sier Grimnes. Det er lett å overvurdere isfronten på grunn av dens styrke i media, men motsatsen «silkefronten» var nok sterkere enn man tror. Quislings regjeringssekretær Finn Thrana ga nylig ut en memoarbok, som blant annet er kommentert av Odd-Bjørn Fure. Etter soning av langvarig fengselsstraff ble Thrana i 1951 sekretær i Riksskattestyret, senere høyesterettsadvokat med egen praksis i Oslo. Fure mener at dette skyldes «spesielle kvaliteter i det norske samfunnet», formodentlig forsoningsvilje.

Kvaliteten besto heller i at statsadministrasjonen fra før krigen stort sett fungerte uavbrutt under og etter krigen. Utrenskede NS-medlemmer var ofte tidligere kolleger og medarbeidere, som ble bedømt etter sine personlige egenskaper. Jobb i statstjeneste kunne det bli, men karriere eller avansement

var mer usikkert, avhengig av isfrontens innflytelse i vedkommende etat.

Et par andre nylig omtalte tilfeller er Quislings landbruksminister Fretheim, som slo seg på travsport etter fengselsoppholdet og i mange år har vært hedret med et «Fretheims minneløp». Johs. Myhren, som ledet Quislings elitegymnas, ble etter hvert rektor ved landsgymnaset på Vinstra. Heller ikke her er det tale om forsoning, men om gjeninnføring av en ordening som ble forstyrt i 1945. Holdningene i bondemiljøer er beskrevet av historikeren May-Brith Ohman Nielsen i hennes bok om Senterpartiets historie.

Folkelivsgranskeren Anne Eriksen har i boken «Det var noe annet under krigen» (Pax 1995) sett på skolens lærebøker. I de første 20 årene etter krigen var motstand mot «nazismen» ensbetydende med motstand mot Quislings okkupasjonsstyre.

Tyskerne var militære motstandere, senere okkuperanter, som man godt kunne bygge flyplasser og festningsverker for uten å bli mistenkt for å støtte «nazismen». Noen tyskere, særlig Terboven, var riktignok besatt av personlig ondskap. Definisjonen av «nazist» var «NS-ist», altså medlem av NS, det motsatte var «jøssing». Noen kjenner vel uttrykket «tyskerne og nazistene» - okkupasjentene og det norske NS-styret.

Fra midten av 1960-årene blir den partipolitiske versjonen tonet ned, «nazismen» blir en ideologi som også drev tyskerne, og jødene går gradvis over fra å være offer blant mange andre til å bli hovedpersoner. Om dette skyldes at Kjell Bondevik (onkel av statsministerkandidaten) var undervisningsminister og ansvarlig for godkjenning av lære-

Tvilsomt? Det er tvilsomt om en kritisk gjennomgåelse av rettsoppgjøret kan gjennomføres, fremholder innsenderen. Bildet viser Vidkun Quisling som bevoktes av en norsk hjemmefrontsoldat. FOTO: INGVALD MØLLERSTAD

bøker, får andre finne ut av. Det er mest sannsynlig tale om en internasjonal tendens. 68-bevegelsen ga en revitalisering av isfronten, som ble tilført et historiesyn preget av religiøs mystikk. Etter dette er nazisme den absolutte ondskap, en evig djevelbesettelse som rammer alle som av en eller grunn er blitt betegnet som «nazister».

Krigsforbryterprosesser og nasjonale etterkrigsoppgjør får status som sakramenter, som det er blasfemi å kritisere. Et eksempel er Hans Fredrik Dahl, som ved 50-årsjubileet i 1996 skrev om «Nürnbergprosessene, uten å nevne kritikken som flere tungvektene kom med, blant andre senator Robert Taft, John F. Kennedy og et knippe av amerikanske toppjurister.

Her hjemme er strafferettseksperten Jon Skeie ganske riktig «glemte» sammen med andre tidligere kritikere. Det er derfor tvilsomt om den kritiske gjennomgåelse som Grimnes ønsker, kan gjennomføres i praksis.